

INTERNATIONALE BESTSELLER

ANNE JACOBS

LIEFDE OP DE SAVANNE

*Een dappere jonge vrouw
zoekt naar haar geluk*

ROMAN

Mei 1880

Nog jaren later kon Charlotte zich elk detail van die ochtend herinneren. De geuren van het oude huis, de gesprekken en ruzietjes, het kelderstof op het jampotje. Ook de appelbomen waarvan de bloesem als rozewitte sneeuwvlokken naar beneden dwarrelde bleven in haar herinnering, net als het uit steen gehouwen gezicht van haar grootvader in de schemerige, stille kamer. Op die dag gebeurde er iets onbegrijpelijks wat het leven van de tienjarige voor altijd zou veranderen.

Charlotte trok een punt van de donsdeken over haar gezicht en nestelde zich dicht tegen Klara aan die warm en rozig naast haar doezelde. Klara was haar lievelingsnichtje, twee jaar jonger dan Charlotte. Altijd als ze bij haar grootouders logeerden, sliep ze bij Klara in bed. Dat was het allerfijnste van die bezoeken. Dan ging Charlotte graag vroeg naar bed om met Klara te kunnen fluisteren, dwaze grapjes te maken en verhalen te vertellen. De twee andere bedden in de kleine slaapkamer waren van haar oudere nicht Ettje en tante Fanny. Charlotte wilde in geen geval bij hen in bed slapen. Ettje knarste met haar tanden in haar slaap en soms sloeg ze met haar armen en benen om zich heen. Bovendien menstrueerde ze al en ze jammerde vreselijk als het zover was, waarmee ze iedereen bang maakte. Om met tante Fanny het bed te delen zou nog erger zijn geweest. Die ging 's avonds stijf op haar rug liggen met haar handen op haar buik gevouwen en werd 's ochtends in dezelfde houding weer wakker. Wanneer tante Fanny naar bed ging, mocht er in de kamer niet meer gefluisterd worden. Giechelen, laat staan

lachen was ten strengste verboden. Eén keer was tante opgestaan en met de kaars in haar hand als een wit spook naar hen toe gekomen om Klara een klap te geven. Die straf had Charlotte net zo goed verdiend, alleen durfde tante het niet aan om Charlotte te slaan, dat had haar papa niet goed gevonden. Dus was Klara de pineut, tante Fanny's eigen dochter.

Charlotte deed haar ogen dicht en probeerde net als Klara regelmatig adem te halen om weer in slaap te vallen, maar het wilde niet lukken. Waarschijnlijk kwam het door het ochtendlicht dat door de spleet in de gordijnen viel en het verbleekte groen een zilveren randje gaf. Zuchtend draaide ze zich weer op haar rug, voorzichtig om Klara niet wakker te maken. Misschien was het maar beter dat ze al wakker was. Ze zou de zeilboot op de oneindig uitgestrekte oceaan toch niet opnieuw gezien hebben. Je droomde een droom nooit twee keer. En daarbij was de droom wel mooi, maar ook zo verdrietig geweest dat ze er bijna van moest huilen. De trotse driemaster die met volle zeilen door de golven sneed bracht haar ouders en broertje steeds verder van haar vandaan. Elk uur werd de afstand tussen hen groter. Ze waren op weg naar Indië, waar haar moeders ouders woonden. Dat land vol zon en donkere mensen, waar de planten geheimzinnig geurden en parelmoerkeurige waterlelies op de vijvers dreven, lachend en mooi als mensengezichten. Wat had ze gebedeld en gesmeekt om haar mee te nemen, maar haar moeder had zich niet laten overhalen. Charlotte zou naar haar grootouders in Leer gaan. Een vrachtschip was geen plek voor een tienjarig meisje, zelfs niet als haar vader de kapitein was. Haar zevenjarige broertje Jonny mocht wel mee omdat hij nu eenmaal een jongen was.

Mama had erg gehuild toen grootvader Charlotte in Emden kwam ophalen. Ook Jonny moest huilen bij het afscheid. De kleine domkop was veel liever mee naar Leer gegaan, waar hij met Paul kon spelen. Papa had Charlotte hoog opgetild en lachend met haar in de rondte gezwaaid zodat ze als een vogel in de lucht zweefde.

De volgende keer mocht ze mee, dat was vast en zeker beloofd.

In het bed aan de andere kant van de kamer rekte Ettje zich uit. Ze geeuwde slaperig en balde daarbij haar vuisten.

‘Slapen jullie nog?’ vroeg ze schor. ‘Denk maar niet dat je lui kunt zijn nu er geen school is. Morgen is het Pinksteren en moet alles schoon zijn.’

‘Ik ben allang wakker, langer dan jij,’ snoefde Charlotte terwijl Klara naast haar de deken een beetje van zich af schoof en zachtjes gaapte. Alles wat Klara deed, deed ze zachtjes als een muis. Zelfs als ze liep maakte ze nauwelijks geluid. En dat was opvallend want Klara’s linkerbeen was te kort. Ook haar voet was niet normaal, hij was dik en had een rare vorm.

Charlotte stapte uit bed en tilde de waskom van het dressoir en zette hem op de grond om het water uit de kruik er gemakkelijker in te kunnen gieten. Ze hielp Klara met opstaan. De dikke donsdeken lag zwaar op haar benen omdat ’s nachts alle veren naar beneden gezakt waren. Haar nichtje had er een beetje moeite mee om op de grond te knielen, maar ze klaagde niet en doopte net als Charlotte een doek in het water om de slaap uit haar gezicht te wrijven. Ook handen en armen werden gewassen en dan het bovenlijf. Daarvoor moest je je nachthemd openknopen en om-laagtrekken, alleen niet helemaal over je buik, dat zou niet netjes zijn. Alles wat zich beneden het middel bevond was verboden gebied. Daar moest je zo min mogelijk aankomen. Vervolgens waren voeten en benen aan de beurt, niet hoger dan de knie. De kinderen gingen één keer in de week in de tobbe. Eerst de meisjes, dan de jongens, zodat het badwater ten volle benut werd. Alleen de heel kleine kinderen waren daarbij bloot. De ouderen, ook Charlotte, hielden hun hemd aan.

Klara had een heel lichte huid. Haar borst en armen leken Charlotte haast doorzichtig en waren erg mager. Gelukkig waren ze helemaal normaal, niet misvormd zoals haar been. Ze had een smal gezicht, een beetje te grote neus en rond haar blauwe ogen lagen

donkere kringen. Dat kwam vermoedelijk doordat Klara vroeger zo vaak ziek was geweest.

‘Ik wilde dat ik net zulk haar had als jij,’ fluisterde Klara. ‘Zo dik en krullerig.’

Ze had de doek uitgewrongen en over de rand van de kom gehangen. Nu pakte ze Charlottes lange vlecht. Een bandje of speld was niet nodig. Je kon gewoon het uiteinde om je vinger wikkelen en dan ontstond er een natuurlijk ringetje dat de vlecht bij elkaar hield.

‘Wens dat maar niet. Het klit en dat doet pijn bij het kammen.’

‘Het voelt zo zacht aan en het glanst blauw.’

‘Blauw?’ vroeg Charlotte giechelend.

‘Niet echt blauw. Een klein beetje als het licht erop schijnt. Zwartblauw, zilverblauw.’

Charlotte bekeek het uiteinde van haar vlecht met een kritische blik en schudde met haar hoofd. Toen hield ze het in de hoogte om het licht van de zonnestraal te vangen die steeds feller en breder werd.

Ondertussen kwam Ettje uit bed, wierp een blik in de doffe spiegel en trok een gezicht. Mopperend tilde ze de waskom weer op het dressoir en keek jaloers toe hoe Charlotte het houten deksel van haar kist openklapte.

‘Kijk, Klara, dit zou jou kunnen passen,’ fluisterde Charlotte.

‘Dat is veel te mooi voor mij.’

‘Morgen is het een feestdag en gaan we naar de kerk, daarvoor is het heel geschikt. Mama heeft de jurk gemaakt. De stof komt uit Indië, voel maar hoe glad die is.’

Klara was al bij de trap en Charlotte wrong zich langs haar heen om langzaam voor haar uit naar beneden te kunnen lopen.

‘Dat moet je niet doen, Lotte. Loop gauw naar de keuken, ik kom je wel achterna,’ fluisterde Klara een beetje beschaamd.

‘Ik ga toch langzaam, want ik heb mijn teen aan het bed gestoten.’

Klara gleed vaak uit op de trap en viel dan naar beneden, iets waar niemand in huis zich erg druk over maakte, ze waren het gewend. Alleen Lotte wilde niet dat Klara zich pijn deed en daarom liep ze op de trap altijd vlak voor haar zodat Klara zich aan haar vast kon houden als ze struikelde.

Beneden zat Paul aan de keukentafel en propste een boterham in zijn mond die hij met warme melk wegspoelde. Tante Fanny drukte een brood tegen haar borst en sneed dunne sneden af. Er was ook boter en zwartbruine perenmoes die met water gekookt en aangengeld was. Grootmoeder maakte het ontbijt van grootvader klaar dat hij zoals altijd in zijn kleine studeerkamer zou opeten. Op het blad stond een grote beker koffie met melk en op het bordje lagen twee sneden brood, dik besmeerd met boter en moes. Alle anderen kregen alleen koffie op feestdagen en wanneer er bezoek was.

‘Opschieten nou,’ zei grootmoeder Grete. ‘Ettje moet naar de sla-ger en de markt. Paul kan helpen dragen. Klara blijft hier om sokken te wassen en Charlotte helpt met schoonmaken.’

Charlotte hield niet erg van schoonmaken. Thuis in Emden hadden ze daarvoor een meid en ook de was werd door een vrouw opgehaald, alleen kleine dingen waste mama zelf.

‘Is het niet beter als ik mee naar de markt ga, grootmoeder? U weet toch dat ik laatst de eieren goedkoper heb meegekregen en ook de boter.’

Grootmoeder zweeg en liep de provisiekamer in om een zij spek van de haak te pakken. Ze zweeg nog steeds terwijl ze er een stuk vanaf sneed en in dobbelsteentjes verdeelde.

‘We hebben toen vier pfennig bespaard omdat ik zo goed kan afdingen,’ drong Charlotte aan en ze nam een grote slok melk uit haar beker. ‘Als ik vandaag weer onderhandel, besparen we misschien weer vier of vijf pfennig.’

Ettjes klompen roffelden door de gang. Ze kwam de keuken binnen en hoorde nog net wat Charlotte zei.

‘Met haar ga ik niet naar de markt, grootmoeder. Je schaamt je gewoon voor de andere mensen zoals zij loopt te sjacheren.’

‘O en jij hebt geld om uit te delen, zeker?’ beet grootmoeder haar toe zonder van haar werk op te kijken. Ze had er moeite mee om haar eerder gegeven opdrachten in te trekken, maar vier pfennig was vier pfennig en geld was er weinig.

‘De hemel mag weten waar je dat talent vandaan hebt,’ mopperde ze tegen Charlotte. ‘In elk geval niet van je vader. Vooruit, ga maar mee naar de markt en probeer je geluk uit.’

Ettje kauwde mokkend op haar boterham. Ze kreeg niet eens de kans om haar irritatie op Charlotte te botvieren want ze moest de boodschappen voor haar grootmoeder goed in het hoofd prenten. Het braadstuk bij de slager ophalen, dat was al besteld en dan nog drie leverworsten en twee kleine bloedworsten. Op de markt een pond boter, uien, eieren, drie verse broden en een pakje tabak. Deze laatste boodschap werd met een zucht gegeven omdat grootvader maar niet met het pijproken wilde stoppen. Het geld werd afgepast op haar hand uitgeteld en ze stopte het omslachtig in een zakdoek zodat ze het in geen geval zou verliezen. Paul had snel een grote boodschappentas uit de provisiekamer gehaald en ging gedienstig naast zijn oudere zus staan om niet het risico te lopen alsnog thuis te moeten blijven omdat Charlotte er was om te helpen dragen. Hij wist dat hij dan in haar plaats moest vegen, een werkje dat hij haatte. Hij had geluk. Grootmoeder Grete had altijd al een zwak gehad voor smekende jongensogen en zei alleen dat hij zijn jas moest dichtknopen en zijn sokken optrekken. Dat was alles.

De Ulrichstraat bevond zich op een flinke afstand van de markt en Ettje, die totaal geen oog had voor de mooie lente, drong aan om haast te maken. Buurvrouwen kwamen hun met volle boodschappentassen tegemoet, sommigen trokken een kar achter zich aan waarin tussen de pakjes, flessen en manden de kleintjes zaten die nog niet zo ver konden lopen. Charlotte had allang geleerd dat je in Leer vriendelijk moest groeten. Het was hier anders dan in

Emden, in Leer kende iedereen elkaar. Dominee Henrich Dirksen stond overal in hoog aanzien, ook bij de hervormden hoewel die niet het enige juiste, christelijke geloof hadden. Steeds weer bleef een van de vrouwen staan om een praatje te maken. Was dat de kleindochter uit Emden? De dochter van Ernst? En waar was dan haar kleine broertje? Dan legde Charlotte uit dat haar ouders en broertje onderweg naar Indië waren en voelde zich onbehaaglijk onder de opdringerige blikken. Soms had ze het gevoel dat de vrouwen alles allang wisten en haar alleen maar wilden aanstaren en uithoren. Misschien wilden ze er ook achter komen of ze wel goed Duits sprak en niet iets als Engels of Indisch.

‘Dus je blijft de hele zomer bij je grootmoeder? Daar zal ze blij om zijn, je bent toch een flinke meid?’

De draaiende wieken van de windmolens knarsten als vliegende gedrochten. Een geluid dat Charlotte vreemd genoeg bang maakte terwijl ze het bij vroegere bezoeken aan Leer juist zo vrolijk had gevonden. Misschien maakte de stad nu zo’n akelige indruk op haar omdat de rozen die rond de voordeuren van de huizen groeiden, nog niet bloeiden. Maar misschien was de oorzaak ook gewoon dat Charlotte zo vreselijk graag op het schip met Jonny en haar ouders had willen zijn. Tot het eind van de zomer, dat duurde nog zo lang dat het zelfs geen zin had de dagen af te strepen. Een heel leven. Een eeuwigheid.

Ze sloegen vanaf de Osterstraat links af de Norderstraat in, waar ze het geluid van de markt al konden horen. Ook in de kleine winkels en werkplaatsen was het druk en Paul botste met zijn grote mand bijna tegen een paard-en-wagen vol biervaten op. Ettje kon hem nog net op tijd opzijtrekken en greep haar kans om haar kleine broertje een paar fikse klappen te geven.

‘Stomkop! Grootmoeder zal me slaan als je onder de paardenhoeven komt.’

Charlotte was al doorgelopen en hoorde Pauls gehuil, vermengd met het lawaai van de markt, maar half. In de Pfefferstraat die uit-

kwam op het plein voor het gemeentehuis bevond zich de winkel van Julius Ohlsen met twee hoge, smalle etalages. Hier werden allerlei goederen uit de koloniën verkocht. Zo'n zaak was er niet eens in Emden. Er was zelfs de opgezette kop van een echte leeuw te bewonderen. Hij hing achter de uitgestalde waren aan een houten afscheidingswand, reusachtig met zijn indrukwekkende bruin-zwarte manen en opengesperde muil zodat je zijn gele tanden kon zien. Er zaten al wat mottengaten in de pels en ook de neus was beschadigd, toch stonden er altijd mensen voor de etalage, vooral kinderen.

Ettje wachtte bij de marktkramen. Ze was al naar de slager geweest met Paul en was woedend dat Charlotte vooruitgelopen was.

'Dat zal ik thuis vertellen. Ik heb geen zin om op mijn kop te krijgen wanneer we te laat thuiskomen.'

Charlotte zei niets terug en vond Ettje nogal dom. Waarom had ze zo'n haast om naar huis te gaan? Daar moest ze alleen maar de hele dag schoonmaken en opruimen.

'Nou, kom op. We moeten nog boter, uien en brood halen.'

Gevolgd door Ettje en Paul wrong Charlotte zich tussen de mensen door, bekeek de uitgestalde waren en wat ze kostten. Ze bedacht dat het nu moeilijk zou zijn om af te dingen, de zaken gingen nog te goed. Zolang de kopers zich verdrongen voor de kramen zou geen enkele boer iets van de prijs af doen.

'We moeten wachten,' zei ze, 'het is nog te vroeg.'

'Waar moeten we op wachten?' mopperde Ettje. 'Tot er niets meer over is? Er is al niet veel brood meer en grootmoeder wil zeker geen ranzige boter.'

'We gaan eerst de tabak kopen.'

Ze persten zich met moeite door het drukke markverkeer. Ettje hield de mand met het vlees en de worsten dicht tegen zich aan gedrukt uit angst dat een dief een worst onder de doek vandaan zou stelen. Voor de winkel van Ohlsen bleef ze staan en verklaarde buiten te zullen wachten.

‘Geef me dan het geld.’

De doek werd opgetild en Ettje telde de munten uit in Charlottes hand.

Paul was het trapje al op gelopen en drukte de koperen klink van de deur naar beneden. De winkel deur met zijn glas-in-loodramen opende met een belletje. Ondanks de etalageramen was het binnen schemerig, wat waarschijnlijk aan de hoge donkerbruine schappen lag die rondom de wanden tot aan het plafond bedekten, volgestopt met allerlei potjes, kistjes en merkwaardige snuisterijen. Charlotte snoof de lucht op. Het rook opwindend naar vreemde kruiden. Ze kon met zekerheid nootmuskaat, kurkuma en peper onderscheiden, daar kruide haar moeder thuis de Indische sauzen mee, die zo lekker en pittig smaakten.

‘Christian,’ riep eigenaar Ohlsen over zijn schouder. ‘Er zijn klanten die bediend moeten worden.’

‘Christian,’ riep Ohlsen nog een keer, nu harder en hij lachte de dames innemend toe om zich vervolgens tot een oudere heer te richten en te vragen waarmee hij hem van dienst kon zijn.

‘Mijn tabak!’

‘Onmiddellijk, beste meneer Jansson. Het is een stralend lente-weertje buiten, nietwaar?’

‘Als het morgen en overmorgen ook maar zo blijft.’

Meneer Ohlsen pakte zonder te kijken een pakje tabak uit het schap. Klaarblijkelijk wist hij precies waar alles lag. Tegelijk met het rinkelen van de kassa ging er achter Ohlsen een deur open. Er kwam een jongen tevoorschijn, gekleed in een dichtgeknoopt jasje en een lange donkere broek. Hij had een dunne nek en zijn mouwen waren te kort voor zijn armen.

‘Vraag of ik de leeuw mag aaien,’ fluisterde Paul die zich verlegen achter Charlotte verstopte.

‘Vraag het zelf maar.’

De jongen keek Charlotte aan. Hij had groenige ogen met donkere wimpers die hem een doordringende blik gaven.

‘Wat kan ik voor jullie doen?’ vroeg hij en hij bloosde omdat zijn stem oversloeg.

‘Ik wil graag de leeuw aaien,’ zei Paul.

De jongen grijnsde en zag er daardoor wat leuker uit, vond Charlotte. Vermoedelijk was dit niet de eerste keer dat hij dat verzoek kreeg.

‘Mag hij dat, vader?’

Ohlsen keek Paul streng aan, de glimlach op zijn gezicht verdween en in plaats daarvan ontstond op zijn voorhoofd een rij rimpels, net zo regelmatig als golven op het strand aanrolden.

‘We hebben tabak nodig,’ zei Charlotte snel. ‘Voor dominee Dirksen.’

‘Ach, is dat niet de kleine van kapitein Dirksen?’ bemoeide mevrouw Harmsen zich ermee. ‘Zijn jullie weer bij de grootouders op bezoek?’

‘Alleen ik,’ antwoordde Charlotte en ze zag hoe de rimpels op het voorhoofd van Ohlsen zich weer gladstreken.

Tegelijk hoorde ze Ella Harmsen fluisteren: ‘Kijk hoe ze eruitziet, nou ja, haar moeder is dan ook een indiaanse.’

De jongen die Christian heette, had het gefluister ook gehoord, zijn ogen flitsten heen en weer tussen Charlotte en Ella Harmsen en hij beet op zijn onderlip.

‘Je mag de leeuw aanraken, maar voorzichtig,’ zei hij tegen Paul en hij knikte uitnodigend. Daarop keek hij Charlotte weer aan. ‘Wil jij de leeuw ook een keer aaien?’

Eigenlijk had ze dat heel graag gewild. Een keer over die ruige bruine manen strijken en gewaarworden hoe dat leeuwenhaar aanvoelde. Heel voorzichtig met haar vinger over het zandkleurige vel van zijn voorhoofd glijden. Teder en met een kleine rilling. Alleen had ze het gevoel dat de jongen haar daarmee wilde troosten omdat er zo over haar gefluisterd werd en dat vond ze vervelend.

‘Nee, dank je wel. Ik wil graag een pakje tabak kopen.’

‘Wat voor soort?’

‘Gewoon, pijptabak.’

‘We hebben verschillende merken. Hoe ziet het pakje eruit dat je grootvader altijd koopt?’

Ze probeerde het zich te herinneren, wat niet eenvoudig was omdat grootvader de tabak altijd direct in een geborduurd zakje stopte.

‘Er staat een wapen op,’ viel haar in. ‘Paul, weet jij hoe dat pakje tabak eruitziet?’

‘Met draken en zwaarden en zo...’

‘Is het een van deze pakjes?’ vroeg Christian en hij legde vier bruine zakjes voor haar neer, allemaal vrolijk bedrukt.

‘Nee, die niet. Heb je nog andere?’

‘Misschien in het magazijn...’

Hij keek snel naar zijn vader die net met een buiginkje afscheid nam van moeder en dochter Harmsen en tegelijk de kassa bediende.

‘Wil je meekomen?’ vroeg Christian zachtjes. ‘Het magazijn is hiernaast. Daar bewaren we ook kokosnoten en een stuk van een olifantstand.’

Als hij dacht daarmee indruk op haar te maken, vergiste hij zich. Dergelijke dingen had haar vader ook meegebracht, grote schelpen en mooi houtsnijwerk van zwart hout.

‘Als het sneller gaat kom ik wel mee.’

Ze moesten door de deur achter de toonbank en hij hield hem voor haar open en deed hem daarna snel weer achter hen dicht. De gang was koud en donker met grof gekalkte en nogal beschadigde muren. Wat raar dat het achter de mooie façade van de winkel zo vies en lelijk was.

Christian schoof de hendel van een bekraste houten deur terug en ze keek in een ruimte vol houten planken. Jutezakken met een zwart opschrift lagen op de vloer, sommige open, andere nog dichtgenaaid. Veel sterker nog dan in de winkel vermengden zich hier de verschillende geuren tot een opwindende, betoverende

geur. Het vreemd zoetige van kaneel, de zware lucht van thee, viooltjes en rozenzeep, de aroma's van koffie en sandelhout...

Hij wees naar een van de zakken. 'Dat is rijst, het komt uit West-Indië.'

Ze staaarde naar de jutezak en probeerde het opschrift te lezen, alleen dat lukte niet, de letters zwommen voor haar ogen. Indië. Waar die zak vandaan kwam, waren nu haar ouders en broertje.

Christian maakte geen aanstalten om naar de tabak te gaan zoeken. In plaats daarvan ging hij op de zak rijst zitten en schraapte zijn keel. Zijn stem sloeg weer over toen hij verder praatte.

'Ik heb je woensdag gezien. Je kwam uit school en liep langs de lutherse kerk.'

'Waar is nou die tabak?'

Hij keek zoekend naar de planken en dan weer naar haar, glimlachend en met blozende wangen. Charlotte begon zich een beetje ongemakkelijk te voelen. Christian streek onhandig het haar van zijn voorhoofd tot het als een kam op zijn hoofd stond. 'Is... Is je moeder echt een indiaanse?'

Hij zag er zo grappig uit met het rechtopstaande haar dat ze het onvriendelijke antwoord dat haar op de lippen lag weer inslikte.

'Mijn moeder komt uit Indië,' zette ze het misverstand recht. 'Haar vader is een Engelsman die met een vrouw uit Indië getrouwd is.'

'Aha...'

'En nu wil ik die tabak, anders ga ik weg.'

'Direct, wacht.'

Hij sprong op en doorzocht een plank om vervolgens een papieren zak open te scheuren. Meerdere pakjes tabak vielen op de grond. Terwijl hij ze haastig oprapte stootte hij zijn knie en op zijn donkere broek verscheen een witte stofvlek. Hij merkte het niet want hij keek alweer op naar Charlotte en zei snel, alsof hij het beslist kwijt moest voor het te laat was: 'Je bent heel knap, Charlotte. Knapper dan alle andere meisjes in Leer. Ik heb je eerder ook

gezien toen je voor de etalage stond. Je vindt de leeuw leuk, hè? Wanneer hij op een dag van mij is, geef ik je hem cadeau.'

Ongelovig staaarde ze hem aan. Wat kletste hij nou voor onzin? Ze vond hem toch al raar met zijn hanenkam, rode gezicht en dunne nek.

'Laat me die pakjes zien,' beval ze onvriendelijk. 'Nee, dat zijn de verkeerde. Ik ben weg.'

Hij was niet eens verbaasd. Waarschijnlijk had hij van tevoren al geweten dat het niet de goede tabak was, toch keek hij ongelukkig.

'Ik geef je er eentje gratis.'

'Je bent niet goed wijs.'

Ze was al in de gang. Wat verbeeldde hij zich wel, dat ze cadeautjes van hem zou aannemen? Alsof ze een armeluiskind was.

'Het is een welkomstcadeautje,' hield hij vol en hij liep achter haar aan. 'Het eerste pakje is gratis. Als het je grootvader bevalt, kan hij het altijd hier kopen.'

Dat klonk haar vreemd in de oren maar in elk geval was het dan geen cadeau, alleen iets op proef. Net zoals de boeren op de markt hun klanten een stuk appel of een pruim aanboden om te proeven.

'Nou, goed dan, ik neem het mee.'

Haastig stopte hij het pakje in haar hand en deed de deur open die in de winkel uitkwam.

Van Paul was geen spoor te bekennen en ook Ettje leek niet meer buiten te wachten. Ze waren vast al samen terug naar de markt gegaan.

'Als we elkaar morgen tegenkomen bij de kerk, zul je me dan goedendag zeggen?'

'Aju, ik moet weg.'

Ze liet hem staan en wrong zich tussen de klanten door naar de winkeldeur.

Charlotte moest even zoeken voordat ze Ettje bij een kraam aan het begin van de Peperstraat zag. Ze had de mand voor zich op de grond gezet en Charlotte kon al van verre zien dat hij voller gewor-

den was. Gelukkig, Ettje had alleen de drie broden gekocht. Het was nog steeds druk op de markt, al was de beste tijd voorbij. De huisvrouwen die vroeg hun inkopen deden omdat ze voor de feestdagen nog veel te doen hadden, waren alweer thuis. Nu waren de laatkomers onderweg, waaronder jongelui en kinderen die vooral keken omdat ze weinig geld te besteden hadden. Charlotte kende de boer achter de groentekraam, een potige kerel met een gerimpeld gezicht en kleine felblauwe varkensoogjes. Hij deed altijd erg nors, alleen als zijn vrouw er niet was, viel er met hem te onderhandelen.

‘Ik ga kijken waar Paul is,’ zei Ettje, die zich altijd ongemakkelijk voelde bij het gemarchandeer van Charlotte. ‘Pas goed op de mand.’

‘Geef me het geld.’

Net voordat de boerin terugkwam van een andere kraam was Charlotte klaar met haar inkopen en aan het grijnzende gezicht van de boer te zien waren ze er beiden goed uit gekomen. Ze had boter, uien, aardappelen en een dozijn eieren gekocht en toch tien pfennig overgehouden. En daarbij kwam nog het geld van de tabak, de enorme som van één mark en twintig pfennig.

Onder de afkeurende blikken van de boerin maakte ze zich met haar zware mand uit de voeten tot ze Ettje zag om haar te helpen dragen. Bij de kade, waar de kooplui al bezig waren hun kisten en houten kratten in de bootjes te laden, moesten ze opnieuw naar Paul zoeken. Uiteindelijk ontdekten ze hem te midden van een groep leeftijdsgenoten die zich bij het water ophield en de eenden en meeuwen met kiezelsteentjes bekogelde.

‘Het is al na twaalf,’ jammerde Ettje. ‘Het is jouw schuld als ik klappen krijg en met Pinksteren binnen moet blijven.’

Dat leek Charlotte net goed, alleen wist ze zeker dat haar grootmoeder van gedachten zou veranderen als ze het uitgespaarde geld zag. Tijdens de terugweg zei ze er geen woord over tegen haar nicht, vooral wat de tabak betrof was het verstandiger het alleen aan haar grootmoeder te vertellen. Zeker niet aan Ettje of tante

Fanny, die zouden alleen grote ogen opzetten en tuttutgeluiden maken waarbij ze hun hand voor hun mond sloegen, zoals altijd wanneer iemand iets verbodens of ongepasts had gedaan.

De hemel was prachtig blauw, alleen in het noorden dreven wat sluierwolkjes voorbij, draderig als spinnenwebben. De wind had een tapijt van afgevallen bloesemblaadjes voor de deur van grootvaders huis geweven. Ze bleven aan Charlottes schoenen plakken toen ze eroverheen liep en de voordeur opendeed.

In de keuken was niemand te bekennen behalve de kater die opgerold in zijn mandje lag. Op het fornuis borrelde het in een grote ijzeren pan en het deksel klepperde. Peen en uien met spek, dat was goed te ruiken.

‘Ze hebben al gegeten en zijn nu met de schoonmaak begonnen,’ gokte Ettje somber.

‘De pan is nog helemaal vol,’ zei Paul praktisch, anders zou het niet borrelen.

‘Dan moet er bezoek zijn.’

Gewoonlijk kwam er op de dag voor een feestdag geen visite of hoogstens een buurvrouw die een paar eieren of een kopje meel kwam lenen en even bleef kletsen. Maar die had dan met tante Fanny in de keuken gezeten.

Voor Ettje en Paul betekende visite goed nieuws want dan zou de straf voor het te laat komen worden uitgesteld. Charlotte daarentegen, die barstte van trots om het bespaarde geld en haast had ermee te pronken bij haar grootmoeder, ergerde zich.

De kinderen liepen op hun tenen terug de hal in en bleven voor de woonkamerdeur staan luisteren. Inderdaad, daarbinnen werd gepraat. Ze hoorden een diepe mannenstem die Charlotte bekend voorkwam.

‘Dat is hoofdtoezichthouder Doden,’ fluisterde Ettje. ‘Wat moet die nou hier?’

Paul hield zijn oor tegen de deur gedrukt. ‘Iemand lacht, of nee, ik geloof eerder dat er iemand huilt.’

‘Dat is mama.’

Ze schrokken op want ze hadden Klara niet gezien op de donkere trap. Ze had op de onderste trede gezeten en stond nu op om naar hen toe te strompelen.

‘Ik mocht niet mee naar binnen,’ zei ze zachtjes. ‘Daarom ben ik hier gaan zitten om te wachten.’

‘Maar wat is er dan aan de hand?’ vroeg Ettje. ‘Mama is toch niet ziek?’

Op dat moment ging de deur open en Paul, die zijn oor bij het sleutelgat hield, sprong snel achteruit. Er was niets ongewoons te zien aan dominee Dirksen, behalve misschien de gesprongen adertjes in zijn ogen en zijn baard die plotseling trilde.

‘Charlotte,’ zei hij zonder op de anderen te letten, ‘kom met mij mee naar boven, naar mijn studeerkamer.’

Schuw keken de anderen naar Charlotte. Ze moest wel iets heel ergs hebben gedaan dat grootvader er zich persoonlijk mee bemoeide.

Grootvader liep langzaam, stap voor stap naar boven, zijn linkerhand gleed over de houten leuning. Charlotte kon zijn puffende ademhaling horen, maar hij bleef niet staan om uit te rusten. Boven in de kleine studeerkamer was Pauls bed nog niet opge maakt. Zijn nachthemd, een schoen en twee sokken lagen op de grond.

De dag eindigde in deze kleine schemerige kamer voor het eikenhouten bureau, want alles wat daarna gebeurde verdween voor eeuwig uit Charlottes geheugen. Alleen het verstarde gezicht van haar grootvader bleef ze zich herinneren, de kleur van zijn huid die bijna net zo wit leek als zijn haar en baard, en zijn blauwige smalle lippen.

‘Je zult van nu af aan bij ons blijven, mijn kind.’

‘Tot het eind van de zomer, dat weet ik toch, grootvader.’

‘Nee, Charlotte. Voor altijd.’

Ze wilde het niet geloven. Jonny en haar ouders bevonden zich op een schip, ver weg op de grote oceaan. Daar kon toch niemand hen zien? Al helemaal niet de rederij in Bremen, van wie iemand een brief aan hoofdtoezichthouder Doden had geschreven. Ze wisten helemaal niets. Zelfs niet het adres van haar grootvader, anders hadden ze de brief toch direct naar hem gestuurd?

‘De storm woedde in de buurt van de kust vlak bij Bombay,’ snikte tante Fanny in gezelschap van de in het zwart geklede gasten in de mooie kamer. ‘Ze konden de kust al zien, maar door de storm is de driemaster weer naar open zee geblazen. Dagen later spoelden de wrakstukken aan land. Niemand heeft het overleefd. Ze liggen allemaal op de bodem van de oceaan.’

Tante Fanny huilde heel veel, vooral als er rouwbezoek was om haar aan te horen.

‘Wie de Heer het meest liefheeft, roept hij vroeg tot hem.’

‘De zee neemt zijn offers wanneer je dat het minst verwacht.’

‘Nu is het arme wicht helemaal alleen op de wereld.’

Charlotte moest zwarte kleren dragen en soms trok tante Fanny haar mee in de mooie kamer, waar de rouwende gasten van koffie en koekjes genoten. Dan sprak men troostende woorden tegen haar en riep God de Heer aan als haar beschermer. Het afschuwe-lijkste was het moment dat een van de vrouwen Charlotte moederlijk aan haar boezem en daardoor bijna dood drukte terwijl ze snikkend over haar haren streek.

‘Het is toch helemaal niet waar,’ fluisterde ze tegen Klara, ’s avonds in bed. ‘Als de zomer afgelopen is, komen ze me ophalen. En de volgende keer mag ik mee, dat heeft papa me vast en zeker beloofd.’

‘Je hebt gelijk,’ fluisterde Klara terug. ‘Ze zullen zeker komen. Ik zal heel verdrietig zijn wanneer je weer in Emden bent, Charlotte.’

‘Je moet niet verdrietig zijn, Klara. Ik vraag mama of je bij ons mag komen wonen. Dan blijven we voor altijd bij elkaar.’

‘En nou stil,’ zei tante Fanny met sissende stem vanuit haar bed

aan de andere kant van de kamer. ‘Het is om wanhopig van te worden met jullie. De hele dag moeten we werken en nog wel met een bloedend hart en dan krijgen we niet eens onze nachtrust.’

Op de zondag na Pinksteren werd er een rouwdienst gehouden voor haar ouders en Jonny, waar veel familie op af kwam. Voor in de kerk bij het altaar zag het er kleurig uit door de bloemen en kransen. De ruimte die anders muf naar vochtig steen en hout rook, geurde nu zoet naar de lentebloemen. Charlotte moest op de voorste rij stoelen tussen haar grootouders zitten. Ze kon tante Fanny en Ettje horen snikken en ook tante Edine uit Aurich en haar dochters Marie en Menna huilden de hele tijd. De grootouders zaten erbij met starre gezichten en huilden niet, alleen aan het glinsteren van grootmoeders ogen was te zien hoe hoog haar tranen zaten.

Toen het orgel het slotlied speelde, stonden haar grootouders op en Charlotte moest met hen door het middenpad naar de uitgang lopen, gevolgd door de twee broers van haar vader, Willem en Gerhard, tante Fanny met Ettje, Klara en Paul. Daarna kwam tante Edine met haar echtgenoot dominee Harm Kramer en hun twee dochters. Alle anderen waren in de banken blijven zitten en staarden hen aan terwijl ze voorbijkwamen. Charlotte kreeg het er benauwd van hoe iedereen er zo van overtuigd leek te zijn dat haar ouders en Jonny dood waren. Wanneer iemand stierf dan was er toch een kist waar het lijk in gelegd werd en een graf op het kerkhof met bloemen en een ijzeren kruis of een steen? Dan pas was iemand dood, niet als hij gewoon op de oceaan verdwenen was. Misschien waren ze op een eiland gestrand. In Afrika aan land gekomen. Of het schip zwierf nog ergens op de zee en zou op een dag de haven van Bombay binnenvaren.

Grootvader ging nu vaak naar Emden, soms nam hij grootmoeder mee en bleven de kinderen met tante Fanny achter. Als ze dan thuiskwamen van school aten ze in de keuken.

‘Jij bent rijk,’ zei Ettje jaloers. ‘Je krijgt alles wat jouw ouders bezaten.’

Charlotte staarde in haar soepbord en trok haar lepel langzaam door de bruingele brij. Bonen, wortels, stukjes aardappel, peterselie. Waarom kon ze haar oren niet dichtstoppen? Waarom zei iedereen van die stomme dingen die toch niet waar konden zijn?

‘Ik wil niets.’

‘Je kunt het altijd aan mij geven.’

‘Helemaal niets krijg je. Niemand krijgt wat!’

‘Wel waar! Jij! Grootmoeder heeft gezegd dat ze jullie huis in Emden gaan verkopen met alle meubels en wat er verder nog is. Alles. En daarvoor krijgen ze veel geld. En dat is dan van jou.’

Charlotte liet haar lepel vallen, sprong op en greep woedend naar het pluizige haar van haar nicht.

‘Dat lieg je!’ gilte ze en ze trok hard aan Ettjes haren. ‘Ze kunnen ons huis niet verkopen, het is niet van hen. Het is van papa!’

Ettje jammerde en probeerde zich te bevrijden. Daarbij stootte ze met haar neus tegen het hete soepbord en als Klara niet heel snel ingegrepen had, was de soep met bord en al op de grond gevallen. Zonder omhaal pakte tante Fanny Charlotte bij haar armen, duwde haar terug op de stoel en gaf haar nichtje twee draaien om de oren. Vervolgens boog ze zich over de tafel heen om de huilende Ettje ook een klap te geven.

‘Ik heb niets gedaan,’ klaagde Ettje.

‘Dat is voor je brutale mond.’

‘Ik heb alleen maar de waarheid gezegd.’

‘Stil en eten. Jij doet straks de afwas, Klara en Charlotte drogen af.’

Charlotte huilde niet. Stil zat ze voor haar bord en merkte nauwelijks hoe haar wangen gloeiden van de klappen. Vanbinnen voelde ze hoe een duistere pijn opwelde die zich onhoudbaar door haar hele lichaam verspreidde. Papa en mama waren er niet meer. De warmte, steun en bescherming die haar ouders haar hadden gegeven waren met hen verdwenen. Ongestraft kon men haar ouderlijk huis verkopen, mama’s meubels, papa’s boeken en verza-

melingen, haar speelgoed en ook Jonny's kasteel met de ridders en de paarden. Ongestraft kon tante Fanny haar nu slaan want ze hoefde zich geen zorgen meer te maken dat papa haar op de kop zou geven.

'Jullie zullen nog raar opkijken als ze terugkomen!' riep ze uitdagend.

Pas 's avonds toen Charlotte met Klara in bed lag en Ettje en tante Fanny nog in de keuken waren, huilde ze. Klara hield haar in haar armen en Charlotte snikte in haar nichtjes nachtpon tot die doorweekt was van haar tranen.

'Dat geeft niets,' fluisterde Klara toen Charlotte weer een beetje tot rust gekomen was en ze dicht tegen elkaar aan lagen om samen naar het land van dromen en vergetelheid te reizen. 'Het belangrijkste is dat je eens goed hebt uitgehuild.'

Het voorjaar ging over in de zomer. Boven de bank in de woonkamer hing nu een ingelijste foto die Charlottes moeder vlak voor hun reis in een fotozaak in Emden had laten maken. Mama zat in een van haar mooie jurken in een stoel, papa stond achter haar in zijn kapiteinsuniform, maar zonder pet zodat je zijn blonde krullen zag. De fotograaf had Charlotte en Jonny rechts van hun moeder gezet. Jonny had een jasje aan, een kniebroek en laarzen. De laarzen waren eigenlijk te klein en mama had erg moeten aandringen voor hij bereid was geweest ze aan te trekken. Papa steunde met zijn rechterhand op de stoelleuning van mama, de linker lag op Charlottes schouder. Nu en dan had hij haar zachtjes met zijn vingers gekieteld, waardoor ze moest giechelen. Het was vreselijk moeilijk geweest om zo lang stil te staan en in de grote zwarte mond van de camera te kijken. Jonny was erg onrustig geworden en mama had hem allerlei zoetigheden moeten beloven voordat hij eindelijk stil bleef staan.

Boven de ingelijste foto was een zwart doorzichtig lint gedrapeerd dat er een beetje overheen hing. En er was nog iets veranderd in de kamer. Tante Fanny en grootmoeder hadden het dres-

soir onder het raam geschoven en op de vrijgekomen plek stond nu de piano van haar moeder. Er was een heftige woordenwisseling over geweest want noch grootmoeder, noch tante Fanny had de piano willen hebben. Volgens hen maakte die de kamer veel te vol. Tot Charlottes grote verrassing had dit keer haar grootvader het laatste woord.

‘Het is een mooi instrument en als Gerhard eens in wat betere toestand is, kan hij het komen halen.’

Oom Gerhard was de jongste broer van haar vader. Hij woonde in Hamburg en men had haar verteld dat hij daar muziekles gaf. Alleen was ze er niet helemaal zeker van of dat wel waar was want haar grootmoeder zuchtte altijd als ze over hem praatten.

‘Wat er toch van die jongen moet worden.’

Omdat oom Gerhard al dertig jaar was, had er eigenlijk al iets van hem geworden moeten zijn. Charlotte mocht hem graag, ook al had ze hem nog maar twee keer in haar leven gezien. Hij was een keer in Emden op bezoek geweest en had met mama muziek gemaakt. Zij had pianogespeeld, hij viool. De tweede keer was op de rouwdienst. Hij was na de kerk met hen meegegaan en had bij hen gegeten. Door al het familiedoe had Charlotte geen kans gezien om met hem te praten. Van haar mocht hij de piano best hebben, ze had toch geen zin erop te oefenen, alleen was de piano wel van mama en waar moest ze dan op spelen wanneer ze terugkwam?

De terugweg van school naar huis was een oefening in geduld. Charlotte liep naast Klara, die slechts langzaam vooruitkwam en soms even bleef staan omdat haar been pijn deed. Charlotte dacht er niet aan om vooruit te lopen, maar als ze dan eindelijk de Ulrichstraat in liepen bonsde haar hart van opwindning en ze strekte haar nek om te kunnen zien of er misschien een koets voor het huis van haar grootouders stond. Eén keer, het was al eind augustus, zag ze een paard-en-wagen staan en voelde hoe de hoop heftig in haar opsteeg. Het bleek een kennis van haar grootvader die in Emden was geweest en vandaar wat kisten meegenomen had.

Daarbij was ook een klein kistje, van zwart hout gemaakt, met een tekening op het deksel die door een glasplaatje beschermd werd.

‘Die is van jou,’ zei grootmoeder toen Klara en zij binnenkwamen. ‘Neem het straks mee naar boven en zet het onder je bed.’

Charlotte schudde haar hoofd. De teleurstelling had haar keel zo dichtgesnoerd dat ze niet kon praten. Nee, ze wilde dit kistje niet hebben. Het hoorde in haar slaapkamer in Emden. Dáár hoorde het thuis.

’s Avonds werd nu al de grote lamp aangedaan in de woonkamer omdat tante Fanny en Ettje veel te naaien hadden. Ze vermaakten ondergoed, rokken en jasjes, een pak voor grootvader en een broek voor Paul. Ook Klara kreeg een rok en een jurk, ook al wilde zij die eigenlijk niet hebben want ze waren van de kleren van Charlottes ouders gemaakt. De stoffen waren van goede kwaliteit, er hoefde niet al te veel aan veranderd te worden en zo bespaarden ze veel geld.

Kort voor Kerstmis stormde het zo erg dat de haarden niet meer wilden trekken en mensen zich zorgen maakten dat bij vloed de rivier de Leda buiten zijn oevers zou treden.

’s Nachts kon Charlotte niet slapen. De wind liet het huis rammelen en kraken, huilde buiten rond de huizen als een wild dier dat in de stad ronddoelde en niet veel goeds in de zin had. Ze ging zachtjes rechtop in bed zitten en probeerde in de donkere kamer te onderscheiden of tante Fanny en Ettje sliepen. Er was geen beweging en vanuit tantes bed kwam een zacht gesnurk.

‘Wat is er?’ fluisterde Klara naast haar. ‘Moet je eruit?’

‘Nee, ga weer slapen.’

Ze glipte onder het dekbed uit en vond de deur op de tast. Slechts gekleed in haar nachthemd en sokken was het vreselijk koud, de slaapkamer was echter te donker om haar blauwe sjaal te kunnen vinden, die ergens op de grond naast het bed moest liggen. Pas toen ze in de hal stond merkte ze dat Klara haar gevolgd was.

‘Ga weer naar bed.’

‘Ik ben niet moe. Als het stormt, kan ik toch niet slapen.’

Op een kruk in de hal stond een lantaarn met ernaast lucifers zodat je zo nodig snel licht kon maken. Doordat Charlottes vingers verstijfd waren van de kou en het erg tochtte door de kieren van de ramen, lukte het haar pas met de derde lucifer om de kleine kaars aan te steken.

‘Ga jij maar voor, Klara,’ zei Charlotte en ze wees naar de zoldertrap. ‘Als je valt, kan ik je tegenhouden.’

‘Wat wil je daarboven?’

‘Dat zul je wel zien.’

De trap was erg smal en steil en bovendien was er geen leuning, zodat Charlotte bang was dat Klara zou struikelen en zich bezeren. Het ging goed tot aan de zolderdeur. Pas toen ze de roestige grendel terugschoof moest Charlotte haar vasthouden. Het maakte een akelig knarsend geluid dat beide meisjes deed ineenkrimpen. Roerloos bleven ze staan.

‘Laat mij maar voorgaan,’ fluisterde Charlotte na een poosje en ze hield de lantaarn omhoog. ‘Daar is het.’

Men had een doek over het zwarte kistje gelegd en het onder het dakraam geschoven. Charlotte haalde de lap weg en het lichtschijnsel viel op het deksel waardoor de twee meisjes de tekening onder het glas konden zien: een indrukwekkende berg met drie toppen. Een ervan was met sneeuw bedekt en aan de voet bevond zich het groene oerwoud. De hemel boven de besneeuwde top was donkerblauw en onbeschrijfelijk helder.

Papa had haar het kistje voor haar negende verjaardag gegeven en ze had er al haar schatten in bewaard. Een klein blikken aapje dat rammelend kon rondhuppelen als je het opwond. Papieren aankleedpoppen die ze zorgvuldig uitgeknipt had met de bijbehorende kleren, hoeden en schoenen. Een ivoren knikker waarop figuren waren uitgesneden en waarin zich nog een knikker bevond en daarna nog één, heel klein maar volmaakt en ook met versieringen bedekt. Een schelp in de vorm van een gewelfde hand, van-

buiten roze en vanbinnen glanzend zilver. Als je hem tegen je oor hield, kon je de zee horen ruisen.

‘Hou de lantaarn eens vast, Klara.’ In het bewegende licht spreidde Charlotte haar schatten uit op de stoffige vloer. Klara kreeg een lamme arm, kon de lantaarn niet langer stilhouden en wisselde steeds van hand.

‘Vind je ze mooi? De aap kan ook huppen, alleen kan ik hem nu niet opwinden, dat maakt te veel lawaai.’

‘Ik vind de schelp het mooist.’

Zorgvuldig legde Charlotte elk voorwerp terug in de kist, langzaam, voorzichtig zodat er niets zou beschadigen.

‘Ik denk dat ze toch niet terugkomen,’ zei ze zachtjes en ze deed het deksel dicht. ‘Mama, papa en Jonny zijn ver weg op de oceaan en zijn mij vergeten.’

Het licht van de lantaarn bewoog, viel opzij en Klara zette de lamp op de grond. Ze knielde moeizaam en sloeg vervolgens haar armen om Charlotte heen.

‘Ze zijn je zeker niet vergeten,’ fluisterde ze met haar mond dicht tegen Charlottes oor. ‘Ze denken aan jou zolang als je leeft. Dat weet ik heel zeker.’

De volgende ochtend werd Charlotte wakker met razende hoofdpijn. De dokter moest erbij komen want de koorts steeg zo hoog dat ze begon te ijlen. Tante Fanny zuchtte. ‘God verhoede dat het een longontsteking is. Ze moest zo nodig midden in de nacht naar de koude zolder gaan. Die eigenzinnige fratsen moeten we haar beslist afleren.’